

LIBERTATEA RELIGIOASĂ ȘI DEMNITATEA UMANĂ

Religious Freedom and Human Dignity

Dragoș MUȘAT

*Președinte, Asociația „Conștiință și Libertate”,
Director Departament Comunicare & Relații Publice și
Libertate religioasă, Uniunea de Conferințe,
Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea
dragosmusat@adventist.ro*

Prezenta sesiune de comunicări sub egida asociației „Conștiință și libertate” poartă ea însăși un mesaj intrinsec și preventiv către societatea contemporană; anume, conștientizarea lumii intelectuale cu privire la natura volatilă a libertății de conștiință. Este o tristă realitate că, în ciuda experienței nefaste a conflictelor religioase, lumii civilizate îi vine greu să permanentizeze suportul necondiționat pentru dreptul de exercitare a libertății de conștiință. De unde vine această reticență? Cui se datorează blocajul acceptării pluralismului religios, blocaj ce zămislește uri și pogromuri?

Primul aliniat al preambulului la Convenția internațională cu privire la drepturile civile și politice, din 10 decembrie 1966, de la Paris, arată categoric spre conceptul fundamental din care „derivă toate drepturile oamenilor”, inclusiv libertatea de conștiință. Neavând un alt termen mai cuprinzător, ONU a preluat și reformulat vechiul concept roman, acela de „*demnitate inerentă a persoanei umane*”, demnitatea fiind denumită „fundamentul libertății, dreptății și al păcii în lume.”

Pentru vechii romani, „demnitatea” exprima statutul superior al unui cetățean în societate. Mai larg, pentru stoici „*dignitas hominis*” exprima statutul elevat al omului în univers, în virtutea atributelor sale de ființă rațională, înzestrată cu liber arbitru, prin care omul își asigură autodeterminarea.

Lecția istoriei, mai ales lecția ultimului secol, ne învață că întotdeauna, fără excepție, înăbușirea libertății de conștiință a fost consecința amputării demnității umane. Genocidele Gulagului și ale nazismului au fost doar consecința degradării conceptului de demnitate și a subordonării ei ideologiilor politice.

*

O scrutare a poziționărilor ideologice din lumea contemporană nu sunt tocmai de natură să înlăture îngrijorarea. Demnitatea umană, atât la nivel de microsocietate, cât și la nivel global, devine un termen tot mai volatil și golit de sens.

După David Feldman¹, demnitatea umană cuprinde trei dimensiuni: (1) Dimensiunea ontologică, în care capacitățile unice ale omului îi conferă demnitatea. (2) Dimensiunea relațională / socială, în care omului i se recunoaște de către ceilalți – și la rândul lui recunoaște altora – demnitatea. (3) Dimensiunea politică, sau „limitarea pretențiilor din partea statului”, articulată de I. Kant, în care statul trebuie să existe pentru folosul individului, și nu invers.

Toate aceste trei dimensiuni suscită controverse, ceea ce aruncă conceptul de demnitate în confuzie. Din punct de vedere *ontologic*: este demnitatea umană o calitate intrinsecă și naturală? Sau este o recunoaștere atribuită individului prin voința și legislația statului? Din punct de vedere *social*: este demnitatea expresia împuternicirii omului? Sau, dimpotrivă, o restrângere a libertăților individului în beneficiul societății? În plus: este ea o valoare absolută și universală? Sau o valoare particulară determinată istoric, cultural și individual? Iar din punct de vedere *politic*: este demnitatea umană un scut pentru apărarea individului în fața statului? Sau un instrument care apără statul în fața libertăților individuale? Deci: individul – sau statul? Libertățile sau Datoriile?²

Modul în care își găsesc dilemele rezolvarea depinde de worldview-ul analistului. Conceptul va căpăta un sens specific în funcție de contextul cosmologic, antropologic și politic în care este dezbătut.

În tradiția confucianistă, demnitatea se obține prin conduită virtuoaasă. În consecință, demnitatea nu este o valoare intrinsecă și inalienabilă. Ea este mai degrabă un potențial universal pe care nu toți îl realizează.³

1 Feldman, D., *Human Dignity as a Legal Value*, 1999, p. 684.

2 Beitz, C., „Human Dignity in the Theory of Human Rights: Nothing But a Phrase?“, în *Philosophy and Public Affairs*, 2013, 41(3), pp. 259–290.

3 Boylan, M. *A Just Society*, 2004.

Iluministul german Immanuel Kant bazează demnitatea omului pe capacitatea lui de ființă rațională și autonomă, capabilă de decizii proprii în ascultare de legea morală pe care o găsește în conștiința sa.⁴ Această demnitate nu se obține, ci este *intrinsecă* fiecărui om. Ea nu poate fi anulată, nici diminuată. Concepția kantiană este în antiteză cu cea a demnității obținute prin merite sau ierarhizare socială.

O a treia abordare atribuie demnitatea umană condiției de *elevare* al omului deasupra naturii, urmare a creării speciale de către Divinitate, „după chipul și asemănarea Sa” (Geneza 1:26). Statutul său de *imago Dei* îi conferă o valoare incomparabilă față de toate fenomenele naturii.⁵ Față de orice altă ființă, omul este calitativ diferit față de oricare altă ființă vie, prin capacitatea sa de a-L cunoaște pe Dumnezeu și de a-L iubi. Pe această înțelegere a demnității umane este fundamentată întreaga morală iudeo-creștină. Din această perspectivă, demnitatea omului⁶ este inalienabilă și este o calitate intrinsecă inseparabilă de celelalte aspecte ale persoanei umane. Tot actul creației statuează o egalitate radicală a tuturor ființelor umane înaintea lui Dumnezeu.

*

Martorii ultimelor decenii recunosc o serie de tendințe în discursul etic și legal care subminează temeliile demnității umane din perspectiva ontologică. Evoluționismul insistă în a impune gândirii un „continuum” al lumii vii, în care statutul omului se află la rang de animal, el fiind doar ultima expresie a evoluției. Se publică studii și articole care pun sub semnul întrebării valoarea umană în contrast cu mamiferele neumane. Iată:

La 17 mai 1992, Constituția federală a Elveției a fost modificată (cu referire la uzul materialului genetic de la animale) pentru a legifera, în articolul 120, că „*demnitatea animalelor... trebuie protejată*”. Crezul acestui trend sună provocator: „Trebuie să ne schimbăm concepția despre om ca fiind singura ființă rațională. Astfel, rațiunea nu doar că nu este factorul care ne separă de animale, ci dimpotrivă ne plasează într-un continuum cu ele.”⁷

4 Timmons M, *Kant's Metaphysics of Morals: Interpretative Essays*, 2002.

5 Sensen, O., „Human dignity in historical perspective”, *European Journal of Political Theory*, 2011, 10 (1), pp. 71–91.

6 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Plea for Human Dignity”, *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, Volume 1, Year 2016, pp. 29-43.

7 Lakoff and Johnson, *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, 1999.

În 2011, Alexandra Horowitz susține în volumul *Înțelepciunea câinelui* („Dog Sense”) abundența vieții lăuntrice a patrupedelor, care este mult mai complicată decât ne imaginăm. Iar psihologul și neurologul Gregory Berns, în articolul *Câinii sunt și ei oameni*, apărut în *The New York Times* (5 oct. 2013) susține că există asemănări majore între viața emoțională a omului și cea a animalelor. El cere acordarea unui statut de personalitate limitată animalelor.

Biologul John Bradshaw publica în 2014 *Înțelepciunea pisicii*, în care pleda pentru o cartă a drepturilor animalelor similară cu cea a omului, reclamând „lărgirea conceptului de «persoană» care să includă animalele.”⁸ Convergent, mișcarea de a acorda cimpanzeilor și celorlalte primate un soi de drepturi legale este în detentă.

Trendul acesta are mai puțin de-a face cu protecția animalelor, care este un lucru bun în sine. Ci mai degrabă cu ștergerea distincției speciei umane și a demnității ca fiind un atribut exclusiv al omului.⁹

*

Și ce urmează? Implicările acestor eforturi sunt multiple și deloc de bun augur. Pe de o parte, degradarea omului la statutul de animal evoluat deschide larg ușa *transumanismului*, în care ingineria genetică își dorește să grăbească evoluția omului spre *superman*, legalizând metisarea ființei umane cu gene ale excelenței prelevate de la animale.¹⁰

Dar mai ales, dezbrăcarea omului de demnitatea sa unică ar putea justifica oricând intruziunea statului asupra drepturilor inalienabile ale omului, caz în care ființa umană ar putea fi tratată după aceleași criterii care se aplică și „rudelor-animale”. Și cum unica distincție, cea a spiritualității / a religiozității, nu se regăsește și la patrupede, libertatea de conștiință ar putea fi privită ca un moft; iar libertatea religioasă ar fi prima care ar putea fi sancționată, fie prin restricții legale, fie prin substituirea sa cu un produs social-politic cu înfățișare religioasă.

*

8 Bela Mester, *Dignity of Human Beings – Dignity of Animal Beings*, 2015.

9 Weissstub, David. „Honor, Dignity, and the Framing of Multiculturalist Values”, în *The Concept of Human Dignity in Human Rights Discourse*, editor D. Kretzmer, E. Klein, 2002.

10 César Palacios-González, „Human dignity and the creation of human–nonhuman chimeras”, în *Med Health Care Philosophy*, 2015, 18(4): pp. 487–49.

„Există un set de drepturi atât de intrinsec legate de demnitatea personalității umane, încât e dificil să-ți imaginezi că ar putea exista vre-un factor care să justifice penetrarea lor de către stat.”¹¹

„Este contrar demnității umane de a fi transformat într-un instrument al statului. Fiecare persoană trebuie să fie scopul propriei sale existențe.”¹²

„Inerenta pretenție a demnității cere recunoașterea și acceptarea diversității și diferențelor proprii ființelor umane și culturilor.”¹³

„Respectul pentru valoarea intrinsecă a persoanei face ca oricare persoană să fie îndreptățită să aibă propriile sale crezuri, atitudini, idei și simțăminte.”¹⁴

---

11 S.V. Lawrence, *Broadcasting Complaints South Africa*, 1997, nr. 1176, p. 168.

12 Bundesverfassungsgericht, 1977, 45, 187.

13 Botha, Christo. *Stanford Law Review*, 2009, p. 189.

14 Schachter, Oscar, „Human Dignity as a Normative Concept”, *American Journal of International Law*, 1983, p. 850.